

COMMISSIE VOOR BOEKHOUDKUNDIGE NORMEN

CBN-advies 2019/XX – Boekhoudkundige verwerking van virtuele munten

Ontwerpadvies van 24 april 2019

I. Inleiding

1. Naar aanleiding van een parlementaire vraag (Vraag nr. 2414 – DO 2017201824165) werd de Commissie voor boekhoudkundige normen door de vice-eersteminister en Minister van Economie bevestigd in verband met een gepaste boekhoudkundige verwerking van virtuele munten en de opname ervan in de jaarrekening. Terwijl het belang van virtuele munten de laatste jaren aanzienlijk gestegen is, heeft het gebrek aan duidelijke richtlijnen, zowel op nationaal als internationaal vlak, met betrekking tot de waardering en weergave van virtuele munten in de jaarrekening geleid tot uiteenlopende praktijken in de boekhoudkundige verwerking van deze valuta's.
2. De virtuele munten kunnen worden omschreven als een digitale weergave van waarde die noch door een centrale bank, noch door een overheid wordt uitgegeven en evenmin aan een fiduciaire valuta is gekoppeld, maar die door natuurlijke of rechtspersonen als een betaalmiddel wordt aanvaard en kan worden overgedragen, opgeslagen of elektronisch verhandeld¹.
3. Deze volledig virtuele rekeneenheden, die op een digitale drager worden bewaard, stellen een gemeenschap van gebruikers in staat om onderling goederen en diensten te ruilen zonder een wettig betaalmiddel en zonder dat zij het gewone financiële stelsel moeten gebruiken. Deze virtuele munten zijn ondoorzichtig en niet gereguleerd². Veel deskundigen lieten weten dat transacties met digitaal geld goedkoper, sneller, veiliger en transparanter zijn dan de traditionele transacties.³
4. De virtuele valuta's onderscheiden zich van elektronisch geld, zoals bepaald⁴ in Richtlijn 2009/110/EG van het Europees Parlement en de Raad van 16 september 2009⁵, in die mate dat de gelden, in tegenstelling tot het elektronisch geld, niet in traditionele rekeneenheden worden uitgedrukt, zoals in euro, maar in virtuele rekeneenheden (bv. bitcoin, ethereum of ripple).
5. Een virtuele munt kan worden omschreven als een rekeneenheid opgeslagen op een elektronische drager en ontworpen door een groep van (natuurlijke of rechts-)personen, en niet door een Staat of monetaire unie, met het oog op het in rekening brengen van multilaterale uitwisselingen van goederen of diensten binnen deze groep. Een virtuele munt is geen vordering op de uitgever en

---

¹ Europese Centrale Bank, *Virtual currency schemes - a further analysis*, februari 2015. Definitie van de Europese Bankautoriteit (EBA)

² Blundell-Wignall, A. (2014), *The Bitcoin Question: Currency versus Trust-less Transfer Technology*, OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, nr. 37, OECD Publishing; Sofie ROYER, BITCOINS in het Belgische strafrecht en strafprocesrecht, RW nr. 13, 26 november 2016, 483 -501.

³ Hoorzitting over voordelen, risico's en regulering van digitaal geld, Nieuws, Europees Parlement, 26 januari 2016.

⁴ In Richtlijn 2009/110/EG wordt elektronisch geld omschreven als een "elektronisch, met inbegrip van magnetisch, opgeslagen monetaire waarde vertegenwoordigd door een vordering op de uitgever, welke is uitgegeven in ruil voor ontvangen geld om betalingstransacties [...] te verrichten, en welke wordt aanvaard door een andere natuurlijke of rechtspersoon dan de uitgever van elektronisch geld".

⁵ Richtlijn 2009/110/EG van het Europees Parlement en de Raad van 16 september 2009, betreffende de toegang tot, de uitoefening van en het prudentieel toezicht op de werkzaamheden van instellingen voor elektronisch geld, tot wijziging van de Richtlijnen 2005/60/EG en 2006/48/EG en tot intrekking van Richtlijn 2000/46/EG (Pb. L 267, 7).

wordt niet uitgegeven in ruil voor ontvangen geld. Een virtuele munt verschilt aldus van een elektronische munt⁶.

6. Momenteel bestaan er meer dan 2173 virtuele munten die gebaseerd zijn op de zogeheten "distributed ledger"-technologie (DLT), die "peer-to-peer" ruilen vergemakkelijkt⁷.

7. Tussen deze verschillende virtuele munten, vinden we de bitcoin. De bitcoin werd in 2009 door een anonieme informaticaspecialiste, gekend onder het pseudoniem Satoshi Nakamoto⁸, gelanceerd als de vervanging van de bankbriefjes en is in tegenstelling tot de gereguleerde valuta's volledig gedecentraliseerd. Bovendien hangt de virtuele munt van geen enkele centrale bank af. In het bitcoin-netwerk speelt elke gebruiker de rol van "aanbieder" en van "klant". Het beheer van de transacties en de vorming van bitcoins wordt collectief ten laste genomen door het netwerk. De bitcoin is vrij beschikbaar en toegankelijk. Hij is openbaar, niemand bezit of controleert de bitcoin en iedereen kan eraan deelnemen, wat het een "autonome" munt maakt: ze is afhankelijk van haar gebruikers.

8. De bitcoin is per definitie ultrabeveiligd: elke transactie met virtueel geld wordt in getallen uitgedrukt en valt niet te vervalsen dankzij de blockchaintechnologie⁹. De bitcoin wordt vertegenwoordigd als een grootboek van rekeningen gehouden door alle gebruikers, waarin alle uitwisselingen worden opgenomen. Dit grote bestand, dat de *blockchain* wordt genoemd, bevat alle rekeningnummers, alsook de overeenkomstige balans van elke rekening. Hiermee kunnen bitcoins heel makkelijk en snel van de ene naar de andere rekening worden overgemaakt.

9. Terwijl de euro in 100 eurocent kan worden onderverdeeld, kan de bitcoin in honderd miljoen eenheden worden onderverdeeld (wat een Satoshi wordt genoemd als eerbetoon aan de bedenker van de bitcoin). Ter indicatie: de prijs van de bitcoin bedroeg op dinsdag 16 april 2019 +5 000,00 USD, terwijl hij op 5 oktober 2009, tijdens de publicatie van de eerste bitcoin/dollar-koers, slechts 0,001 USD waard was. Deze cijfers bevestigen het uiterst speculatief karakter van de bitcoin.

10. Een ander kenmerk van de bitcoin is dat er maar een beperkte hoeveelheid van bestaat: er zullen nooit meer dan 21 miljoen bitcoins bestaan en er wordt verwacht dat dit het geval zal zijn rond het jaar 2140. De bitcoins zijn echter nog niet allemaal beschikbaar, maar worden beetje bij beetje aangemaakt via een methode die *mining* heet. De *miners* zijn zeer krachtige computers die dit grootboek van rekeningen helpen te onderhouden. Ze helpen te bevestigen dat een nieuwe transactie in de *blockchain* legitiem is¹⁰.

---

⁶ *L'encadrement des monnaies virtuelles*, verslag van de werkgroep over virtuele munt, Ministère français des Finances et des Comptes publics (Frans Ministerie van Financiën en Overheidsrekeningen), juni 2014.

⁷ Gerubriceerd door CoinMarketCap, 16 april 2019.

⁸ Sarah Rotman, *Bitcoin Versus Electronic Money*, CGAP, januari 2014.

⁹ *Blockchain* is een technologie voor het opslaan en overbrengen van informatie, die transparant is en zonder centraal controleorgaan werkt. Bij uitbreiding is een *blockchain* een gegevensbank die de historie bevat van alle uitwisselingen tussen de gebruikers sinds de oprichting. Deze gegevensbank is beveiligd en gedistribueerd: ze wordt gedeeld door de gebruikers, zonder tussenpersoon, waardoor iedereen de geldigheid van de keten kan controleren. Deze technologie is vergelijkbaar met een grootboek waarin elke nieuwe verrichting (datum, rekening van de verzender en rekening van de ontvanger, bedrag van de verrichting) na elkaar wordt bijgehouden, zonder dat deze verrichtingen kunnen worden gewist.

ECB, *Virtual currency schemes – a further analysis*, februari 2015; Europese Autoriteit voor effecten en markten (ESMA), *Call for evidence: Investment using virtual currency or distributed ledger technology*, april 2015.

¹⁰ Wanneer ze dit doen, worden ze beloond door transactiekosten en door nieuw aangemaakte bitcoins.

II. Statuut en erkenning van virtuele munten

11. Momenteel bestaat er geen enkele reglementering rond virtuele munten. In zijn resolutie van 26 mei 2016¹¹, is het Europees Parlement van oordeel dat er nog geen algemeen toepasbare definitie van virtuele valuta's is, maar dat ze soms worden aangeduid als digitaal geld, en verwijst het bovendien naar de definitie van de Europese Bankautoriteit (zie *supra*). Het Parlement beschrijft er met name de kansen in, alsook de risico's van virtuele valuta's en van de DLT en wijst erop dat voor de aanpak van deze risico's de regelgevingscapaciteit, met inbegrip van de technische expertise, moet worden vergroot, en een gedegen wettelijk kader dat gelijke tred houdt met innovatie, moet worden ontwikkeld. Het stelt echter dat, als er te vroeg regelgeving wordt vastgesteld, deze misschien niet is afgestemd op een situatie die nog verandert, hetgeen naar het publiek een verkeerd signaal kan uitsturen over de voordelen of de veiligheid van virtuele valuta's.

12. Het Europees Parlement is ook ingenomen met de voorstellen van de Europese Commissie om omwisselingsplatformen voor virtuele valuta's in de antiwitwasrichtlijn op te nemen om een einde te maken aan de anonimiteit die met deze platforms verbonden is en beveelt de Europese Commissie aan een omvattende analyse van virtuele valuta's op te maken.

13. Het Europese Hof van Justitie werd van zijn kant tevoren ondervraagd over de gevolgen inzake btw van diensten aangeboden door een vennootschap die *“bestaan in het inwisselen van traditionele valuta's tegen de virtuele valuta 'bitcoin' en omgekeerd”*, in het kader waarvan de vennootschap een zekere 'marge' realiseert (*“die ontstaat uit het verschil tussen de prijs waarvoor de betrokken marktdeelnemer de [virtuele] valuta's koopt en de prijs waarvoor hij deze verkoopt aan zijn klanten”*).

14. In zijn arrest van 22 oktober 2015¹², kwam het Hof tot de conclusie dat er sprake was van diensten verricht 'onder bezwarende titel' in de zin van de btw-richtlijn, die echter konden worden vrijgesteld op basis van de btw-vrijstelling voorzien voor *“handelingen betreffende met name 'deviezen, bankbiljetten en munten”* (art. 135, lid 1, e van de btw-richtlijn; cf. art. 44, § 3, 9° van het btw-wetboek)¹³. Het Hof rechtvaardigde zijn redenering door het feit (1) *“dat deze [vrijstelling] gedeeltelijk zou worden uitgehouden indien zij aldus wordt opgevat dat zij enkel is gericht op handelingen die betrekking hebben op de traditionele valuta's”*; en (2) dat moet worden vastgesteld dat in casu *“de virtuele valuta 'bitcoin' enkel tot doel heeft als betaalmiddel te worden gebruikt en met dat doel door sommige marktdeelnemers wordt geaccepteerd”*.

15. Naar aanleiding van dit arrest, antwoordde de Belgische minister van Financiën als dusdanig op een parlementaire vraag: zoals de meeste lidstaten was België niet van oordeel dat bitcoins een wettig betaalmiddel konden zijn. Het arrest van 22 oktober 2015 kwam dan ook onverwacht [...]¹⁴.

III. Boekhoudkundige verwerking van de virtuele munten

16. De Commissie benadrukt het uitermate speculatieve aspect verbonden aan de aankoop en het bezit van cryptomunten.

---

¹¹ Resolutie van het Europees Parlement van 26 mei 2016 over virtuele valuta's [2016/2007(INI)]. P8_TA(2016)0228

¹² HvJ-EU, 22 oktober 2015, Zaak C-264/14.

¹³ C. Buysse, *Omwisselen van traditioneel geld in 'Bitcoins': vrijgesteld van btw*, Fiscoloog, nr. 1453, 25 november 2015, 12.

¹⁴ Antwoord van de Minister van Financiën op parlementaire vraag 7021 van 17 november 2015, Commissie voor de Financiën en de Begroting van de Kamer, Com 267, 9-10.

17. Aangezien de jaarrekening een getrouw beeld moet geven van het vermogen, de financiële positie en het resultaat van de vennootschap, worden de vennootschappen die een portefeuille van virtuele munten bezitten, geconfronteerd met de vraag onder welke actiefpost deze elementen moeten worden geboekt.

18. Volgens het schema van de balans van de jaarrekening, opgenomen in artikel 3:80 van het koninklijk besluit van 29 april 2019 tot uitvoering van het Wetboek van vennootschappen en verenigingen (hierna: KB WVV)¹⁵, worden de activa uitgesplitst in vaste activa en vlottende activa. Er wordt echter in het KB WVV geen verdere omschrijving gegeven van deze categorieën.

19. Overeenkomstig Richtlijn 2013/34/EU van 26 juni 2013¹⁶, “worden bepaalde vermogensbestanddelen op grond van hun bestemming ingedeeld bij de vaste of bij de vlottende activa”¹⁷. “De vaste activa bevatten enkel de vermogensbestanddelen die bestemd zijn om duurzaam voor de bedrijfsuitoefening te worden gebruikt”¹⁸.

20. De Commissie is van oordeel dat het bezit van virtuele munten onder de vlottende activa van de onderneming moet worden opgenomen, wanneer deze verworven worden zonder de bedoeling ze duurzaam voor de bedrijfsuitoefening te gebruiken.

21. Een juiste beoordeling van de virtuele munten (en van de eventuele waardeverminderingen) in de balans van een onderneming is van wezenlijk belang en de boekhoudkundige verwerking van de virtuele munten wordt bepaald door het gebruik ervan.

A. Geldbeleggingen

22. Indien een onderneming haar overtollige liquiditeiten aanwendt voor de aankoop van virtuele munten, in de hoop deze op korte of middellange termijn opnieuw te verkopen met het oog op de realisatie van een meerwaarde, beantwoordt deze aankoop eerder aan de definitie van geldbeleggingen. Deze kunnen omschreven worden als het binnen de onderneming aanwezig, tijdelijk vrij vermogen, dat men een zo goed mogelijke bestemming geeft qua rendement en qua realiseerbaarheid¹⁹.

23. Beleggingen in virtuele munten moeten worden opgenomen in post VIII.B *Overige beleggingen* van het volledig schema van de balans²⁰. Onder die post worden opgenomen: “*de vorderingen op kredietinstellingen, uit termijndeposito's, alsmede de met beleggingsdoeleinden verkregen effecten die niet het kenmerk hebben van financiële vaste activa, de verworven edele metalen, met de bedoeling deze op korte of middellange termijn opnieuw te verkopen*”.

24. Naar oordeel van de Commissie kunnen de virtuele munten door een ruime interpretatie van de definitie in de voornoemde post worden opgenomen.

---

¹⁵ Artikel 92 betreffende de jaarrekening in verkorte vorm en artikel 94/1 betreffende het microschem van de jaarrekening.

¹⁶ Richtlijn 2013/34/EU van 26 juni 2013 van het Europees Parlement en van de Raad betreffende de jaarlijkse financiële overzichten, geconsolideerde financiële overzichten en aanverwante verslagen van bepaalde ondernemingsvormen, tot wijziging van Richtlijn 2006/43/EG van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijnen 78/660/EEG en 83/349/EEG van de Raad.

¹⁷ Art. 12, paragraaf 3 van Richtlijn 2013/34/EU.

¹⁸ Art. 2, punt 4 van Richtlijn 2013/34/EU.

¹⁹ E. De Lembre, *HANDBOEK BOEKHOUDEN: grondige studie van de jaarrekening naar Belgisch recht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 618.

²⁰ Art. 3:80, KB WVV Betreffende het verkort (Art. 3:83 KB WVV) en het microschem (Art. 3:86 KB WVV) van de jaarrekening, dient de post VIII. *Geldbeleggingen* gebruikt te worden.

25. In tegenstelling tot vastrentende effecten, termijndeposito's en aandelen genereren beleggingen in virtuele munten echter geen periodieke opbrengsten. Deze beleggingen worden om deze reden bij voorkeur geboekt op een subrekening van post VIII.B. *Overige beleggingen*.

26. Geldbeleggingen zijn aan specifieke waarderingsregels onderhevig: zij worden gewaardeerd tegen aanschaffingswaarde. De bijkomende kosten m.b.t. de aankoop hoeven niet noodzakelijkerwijs te worden verwerkt in de aanschaffingsprijs, maar ze kunnen worden aangerekend op de resultatenrekening van het boekjaar waarin ze werden gemaakt²¹.

27. De waardeverminderingen worden toegepast wanneer de realisatiewaarde op de datum van de jaarafsluiting lager is dan de aanschaffingswaarde²². Ze moeten voldoen aan de eisen van voorzichtigheid, oprechtheid en goede trouw en ze moeten worden teruggenomen als de oorzaak van de waardevermindering verdwijnt.

28. Het KB WVV laat de herwaardering en meer algemeen het boeken van niet gerealiseerde meerwaarden op geldbeleggingen niet toe. Bijgevolg is de boeking van herwaarderingsmeerwaarden en niet gerealiseerde meerwaarden op beleggingen in virtuele munten uitgesloten. Een stijging van de waarde van het beleggingsproduct, wat inherent is aan de motivatie om dit te verwerven, komt aldus niet in de boeken voor, tenzij als terugname van een voorheen geboekte waardevermindering. Een mogelijke stijging van de prijs boven de aanschaffingswaarde zal dus pas in de boeken komen wanneer de meerwaarde ook effectief is gerealiseerd. Tussentijds kan in de toelichting wel melding gemaakt worden van de evolutie van de waarde van de betreffende activa.

B. Voorraad

29. Indien de activiteit van een onderneming bestaat in de aankoop en doorverkoop van virtuele munten (hier worden voornamelijk de *tradingplatforms* voor virtuele munten in het algemeen bedoeld), is het aangewezen deze verrichtingen te boeken op de rekeningen 604 "Aankoop van handelsgoederen" en 700 "Verkoop van handelsgoederen". Volgens het KB WVV omvat de post *Handelsgoederen*: "de goederen ingekocht om zonder bewerking of na een lichte bewerking te worden verkocht"²³.

30. Krachtens artikel 3:47, § 1 KB WVV, worden "*handelsgoederen [...] gewaardeerd tegen aanschaffingswaarde of tegen de marktwaarde op balansdatum als die lager is*" (principe *lower of cost or market*). De aanschaffingswaarde wordt hier uitgedrukt door de aanschaffingsprijs, nl. de aankoopprijs, vermeerderd met bijkomende kosten. Deze prijs moet op normale wijze overwogen worden, d.w.z. bij de gebruikelijke leveranciers en volgens de gewoonlijk bestelde hoeveelheden. "*De waardering tegen de lagere marktwaarde [...] mag niet worden gehandhaafd indien achteraf de marktwaarde hoger is dan de lagere waarde waartegen [vooraf] werd gewaardeerd*"²⁴. Een voorraad kan niet worden geherwaardeerd.

---

²¹ Art. 3:19, § 2 KB WVV

²² Art. 3:52, KB WVV

²³ Art. 3:89, § 1, VI.A.4 KB WVV

²⁴ Art. 3:47, § 1, lid 2 KB WVV

C. Vorderingen en schulden

31. Indien een onderneming beslist om haar eigen virtuele munt te creëren om te gebruiken voor transacties binnen de groep, kan het houden van virtuele munten beschouwd worden als het bezit van vorderingen (en van schulden) tegenover andere ondernemingen van de groep.
32. Wanneer de onderneming beslist om te betalen of om zich te laten uitbetalen in virtuele munten, kunnen deze munten beschouwd worden als vorderingen en schulden.
33. Wat betreft de waarderingsregels, worden de vorderingen in principe opgenomen in de balans tegen nominale waarde en kunnen er op de vorderingen waardeverminderingen worden toegepast wanneer hun realisatiewaarde op datum van jaarafsluiting lager is dan hun boekwaarde vastgesteld overeenkomstig artikel 3:45 KB WVV.²⁵

IV. Conclusie

34. Er bestaan heel wat virtuele munten op de markt. De kenmerken van elk type virtuele munt zijn van doorslaggevend belang bij de keuze van een passende boekhoudkundige verwerking. Bij gebrek aan enige regelgeving en gelet op de naleving van het voorzichtigheidsbeginsel en het beginsel van het getrouwe beeld van de jaarrekening, is de Commissie van oordeel dat de drie bedoelde opties een passend antwoord zijn op de bezorgdheid van de ondernemingen die geïnvesteerd hebben in virtuele munten.
35. Wat meer in het bijzonder de geldbeleggingen betreft, lijkt een gepaste analyse van de eventuele aanpassing van de tekst uit artikel 3:89 van het KB WVV aangewezen, om tegemoet te komen aan deze nieuwe realiteit van de virtuele munten.

---

²⁵ Artikel 3:46 KB WVV